

Крилова Вселена Олександрівна,
*кандидат філософських наук,
докторант
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
orcid.org/0000-0001-6675-3433
VselenaINC@gmail.com*

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІ ОСНОВИ ХАРИЗМИ ЕКСПЕРТА ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОГО ВИЗНАННЯ

У цій статті аналізується феномен харизми експерта як такого екзистенціального шарму людини, що виникає в результаті її особистісного становлення, практики власних знань та щирої співтворчої комунікації із оточуючими у процесі служіння власній місії.

Осмилюється феномен квазіхаризми експерта, що виступає результатом напрацьованих зовнішніх поведінкових сигналів за відсутності значного багажу знань, навичок та щирої залученості як у власну діяльність, так і у діяльність і комунікацію з Іншими.

Відзначається, що екзистенціально-комунікативними основами дійсної харизми експерта виступають: знання, практика знань, переживання експертом власної діяльності як «сродної» та діалогічність риторики.

Аналізуються феномени об'єктивної та суб'єктивної експертності людини.

Розвивається думка, що харизма експерта зумовлена сприйняттям загалу і виступає результатом не лише особистісної проявленості, а також напрацьованого досвіду людини, її соціальної та зокрема професійної репутації.

Обґрунтовується положення, що жвавість знань, доповнених досвідом і креативним підходом, дає експерту можливість знайти новаторські методи дослідження дійсності, здійснюючи нові відкриття із глибин власної особистості. Таким чином, дійсно харизматичний експерт створює і виражає ексклюзивність власної діяльності.

Робиться висновок, що харизма експерта виступає вираженням його відкритості до себе самого, світу та іншого у процесі особистісного зростання та служіння власній місії, що змінює життя інших на краще. Дійсна харизма експерта завжди максимально розкривається у контексті служіння Іншому своєю діяльністю, що стає місією. Пропонуючи певну завершену цінність у власній діяльності та адаптуючи її подачу під сприйняття послідовника, експерт укріплює свою харизму як людини, що є джерелом ексклюзивності та унікальності, пусковим механізмом життєвих змін на краще та яскравим маяком на шляху особистісних трансформацій оточуючих.

Ключові слова: харизма експерта, особистість, квазіхаризма експерта, знання, практика, світогляд, діалогічність, об'єктивна експертність, суб'єктивна експертність.

Krylova Vselena,
*PhD,
Doctoral Student
Dragomanov Ukrainian State University
orcid.org/0000-0001-6675-3433
VselenaINC@gmail.com*

EXISTENTIAL AND COMMUNICATIVE FOUNDATIONS OF AN EXPERT'S CHARISMA AS A FACTOR OF SOCIAL RECOGNITION

In this article the phenomenon of an expert's charisma as such an existential charm which arises as a result of its personal formation, practice of its own knowledges and sincere co-creative communication with others in process of serving its mission is analyzed.

The phenomenon of quasi-charisma of an expert, which is the result of accumulated external behavioral signals in absence of a significant baggage of knowledges, skills and sincere involvement both in one's own activities and in communication with others is comprehended.

It is noted that existential and communicative foundations of the real expert's charisma are: knowledges, practice of knowledges, experiencing by an expert of its own activity as "kindred" and dialogical rhetoric.

The phenomena of objective and subjective expertise of a man are analyzed.

An idea is being developed, that expert's charisma is conditioned of social perception and is not an only a result of personal manifestation, as well as the accumulated experience of a person, but also a result of its social and, in particular, professional reputation.

The proposition is substantiated, that the liveliness of knowledges, supplemented by experience and creative approach, gives an expert the opportunity to know innovative methods of studying reality, making new discoveries from the depths of its own personality. Thus, a truly charismatic expert creates and expresses the exclusivity of its own activity.

It is concluded, that an expert's charisma is an expression of its openness to itself, the world and Others in the process of personal growth and serving its own mission, changing lives of Others for the better. The real expert's charisma is always revealed to the maximum in the context of service to the Other by his activity, which becomes a mission. By offering a certain complete value by its own activity and adapting its presentation to the perception of the follower, the expert will strengthen its charisma as a person who is a source of exclusivity and uniqueness, a trigger for life changes for the better and a bright beacon on the path of personal transformations of surrounding people.

Key words: expert's charisma, personality, quasi-charisma of an expert, knowledges, practice, worldview, dialogicity, objective expertise, subjective expertise.

У сучасних реаліях війни наявною є потреба людини у комунікації з експертом як особистістю, яка не лише знає, а й практикує знання у власному житті, отримуючи помітні конструктивні результати. Помітною нині є моральна й професійна недоброчесність деяких експертів, орієнтованих на підвищення відсотка продажів та маніпуляцію, ніж на щире допомогу людям. Саме поняття експертності все більше набуває масового характеру, тоді як харизма експерта все частіше перетворюється на імітацію, або квазіхаризму – інструмент задля самовираження, досягнення успіху, слави або влади замість дійсної актуалізації особистості послідовників шляхом передачі знань. Тому актуальним стає осмислення феномену харизми експерта, який веде за собою у ситуаціях особистісних та соціальних випробувань, «екзистенціального вакууму» людини та держави, відсутності світоглядних та духовних орієнтирів, пошуку діяльності для самореалізації та ін.

Концептуальне осмислення феномену харизми у соціумі здійснювали М. Вебер, Е. Трельч, Д. Еммет, Р. Зом. Харизму у контексті політичного лідерства аналізують Ж. Блондель, Р. Гласман, К. Льовенштейн, У. Сватос, К. Фрідріх, А. Уілнер, А. Швейцер.

Феномени псевдохаризми досліджують Й. Бенсман і М. Гайвант, сфабрикованої харизми – Р. Гласман, синтетичної харизми – Р. Лінг.

Соціально-комунікативні особливості харизми у своїх роботах аналізують Дж. Антонакіс, Р. Даліо, В. ван Едвардс, Ніколаус Б. Енкельман, О. Ф. Кабейн, П. Кінг, Дж. Н. Ландрам,

Дж. С. Най, Й. Менге, Р. Ріджіо, Ч. Хуперт. Харизму у політиці, релігії та масмедіа як результат пережитих екзистенціальних травм відомих особистостей осягає Д. Абербах.

Феномени знання загалом та наукового знання зокрема, істини та експертності осмислюють у своїх дослідженнях Л. Вітгенштейн, О. Калаєнова, Т. Кун, В. Парето, К. Поппер, М. Фуко, С. Фуллер. Значимість риторики у соціально-економічних відносинах як аспекту успішної самопрезентації аналізується Д. Макклоскі. Ефективність риторичного іміджу, риторичної культури особистості досліджує М. Препотенська.

Аналіз специфіки набуття людиною знання і життєвого досвіду аналізують П. Бергер, Т. Лукман, А. Шюц.

Методологічно плідним видається підхід С. Фуллера, який осмислює феномен експертності як однієї з форм відчуження знання у «суспільстві знання», кредо якого – «Знання – сила». Теоретично значущим виступає і підхід Г. Сковороди про «сродну» працю людини як вираження поклику її серця.

Осмислюючи феномен харизми експерта у нашому дослідженні, почнемо з визначення основних понять: експертизи і харизми. Експертизою, на думку С. Фуллера, виступає «основне джерело виникнення вузьких місць у потоках інформації» (Фуллер, 2018, с. 38).

Харизма, на думку М. Вебера, є даною людині Богом, екстраординарною здатністю людини впливати на Інших власними виключними особистісними якостями (Вебер, 2009, с. 38).

За визначенням М. Препотенської «харизма – це така сукупність рис в образі, поведінці, риторичі людини, яка робить її чарівною в очах спостерігачів, слухачів, аудиторії» (Препотенська, Кайс-Красовська, 2020, с. 44–62).

Автор цієї статті розуміє харизму як духовно-душевну та тілесну цілісність особистості, що актуалізує Інших на позитивні життєві трансформації шляхом діалогічної співтворчості (Крилова (Світла), 2020, с. 1).

Важливо зауважити, що харизма людини значним чином пов'язана з її соціальною або творчою діяльністю, яку вона переживає як своє покликання, «сродну працю». Г. Сковорода підкреслює: «Робота наша – джерело радості... Щасливий той, хто поєднав любов собі роботу із загальною! Вона є справжнім життям» (Сковорода, 2005, с. 44–45). Така відповідність діяльності людини та її внутрішніх уподобань створює гармонію її знання та практики цього знання у власному житті. Доповнене творчим підходом і цілісністю мислення, волею до розвитку та любові до Іншого, знання у діяльності за покликанням, стає експертним знанням, яке реалізується не лише на рівні інтелекту, а й на рівні переживання. Тому *харизмою експерта можна назвати такий екзистенціальний шарм людини, який виникає в результаті її особистісного становлення, практики набуття власних знань та щирої співтворчої комунікації із оточуючими у процесі служіння власній місії*.

Наявним є й існування квазіхаризми експерта, що виступає результатом напрацьованих людиною зовнішніх поведінкових сигналів за відсутності значного багажу знань, навичок та щирої залученості як у власну діяльність, так і у діяльність і комунікацію з Іншими. Така людина пропонує загалу *експертний імідж*, проте зовсім не експертність як таку. Поширенню квазіхаризми експерта сприяє сучасна медіакультура та культура соціальних мереж, у просторі яких те, що демонструється на екрані, вважається авторитетним апіорі, хоча не завжди відповідає дійсності. Цікавим прикладом сказаного є реальна історія Гая Гома – іммігранта з Африки, який у 2006 році прийшов на співбесіду на телеканал «BBC News 24» з приводу працевлаштування. У сусідній кімнаті на інтерв'ю у прямому ефірі очікував Гай К'юні – експерт у галузі персональних комп'ютерів, журналіст. Через помилку

працівника знімальної групи у студію запросили Гая Гома, який спокійно відповів на поставлені запитання ведучої у прямому ефірі та сприйнявся глядачами як дійсний експерт. Цей приклад підтверджує, що фрагментарність появи експерта у медіапросторі й контекст, у якому він виступає, іноді стають вирішальними у сприйнятті його образу на екрані.

Помітним також є своєрідне розширення, розмивання експертності через маніпуляцію харизмою людини, що випромінює впевненість у собі. І дійсно, впевнений голос, постава та спеціальні прийоми впливу, доповнені власним життєвим прикладом, допомагають людині створити переконливий, харизматичний експертний імідж навіть за відсутності високого рівня знань або довготривалого досвіду в конкретній сфері.

З іншого боку, нині харизматичним усе частіше вважається той експерт, який володіє впливовою риторикою та кінесикою (сукупністю візуальних характеристик людини: жестів, міміки, ходи, постави, пози) (Препотенська, Кайс-Красовська, 2020, с. 44–62). Такий експерт може бути медійною особистістю, вміє робити харизматичну самопрезентацію, підкреслюючи неймовірну *цінність* власних послуг. Важливу роль відіграє й фінансовий статус експерта, що дає йому можливість створювати й викладати в онлайн-просторі якісні, привабливі відеоматеріали задля реклами. Засобами монтажу та влучними маркетинговими слоганами у мережі Інтернет часто-густо відтворюється завершений образ експерта із власною історією, що підсвічує саме те, що він вміє і знає найкраще, те, що змінило його власне життя. Харизматичного експерта обожають послідовники, клієнти та друзі, висловлюючи свій захват у коментарях. Такий експерт інтригує заявами про власний авторський метод та знання, якими володіє лише він, що і виокремлює його серед Інших. С. Фуллер вдало відзначає, що саме належність знань експерту надає йому перевагу перед аудиторією, яка цими знаннями не володіє (Фуллер, 2009, с. 12).

Виходячи зі сказаного, варто відзначити, що саме через відсутність знань у певній сфері людині легко розгубитись у потоках інформації, що виходить від величезної кількості харизматичних експертів, доступних онлайн та офлайн. Необхідною є здатність відрізнити справжнього експерта від

шарлатана або бізнесмена. Тому надзвичайно важливим є осмислення основ дійсної харизми експерта як чинника його соціально-комунікативного успіху. Якими є ці основи? Як було відзначено вище, це – знання, регулярна практика цих знань, переживання своєї діяльності як сродної, як місії, та діалогічність риторики. Окремо варто відзначити і світоглядну цілісність (Хамітов, 2022, с. 44–45), що дає харизматичному експерту можливість силою власного знання вибудувати гуманістичні професійні та життєві стратегії, вільні від маніпуляцій.

Сказане вище наштовхує нас на осмислення феноменів об'єктивної та суб'єктивної експертності людини. Об'єктивна експертність виражає визнання навичок і знань особистості широкими колами людей, іноді позбавлених критичності мислення. Через відповідність строгим канонам, які можуть старіти із часом, така експертність стає ніби безликою та позбавляє особистість можливості виразити власну харизму як виключний екзистенціальний шарм, а її діяльність втрачає ексклюзивність.

Суб'єктивна експертність людини також породжується оцінкою вузького кола людей (експертів або послідовників) та, що важливо підкреслити, самого експерта, що розкриває загалу власний світогляд, цінності та ідеали, ділиться творчими знахідками та ключами до успіху із оточуючими, відштовхуючись не лише від власних цілей, а й від цілей інших людей. Знання і життєвий досвід такого експерта є показниками не лише освіченості, а й інтуїції та творчого підходу, вони постійно оновлюються. Тому у просторі суб'єктивної експертизи людина володіє значною можливістю розкриття власної харизми, її поглиблення і вираження.

Своєрідна жвавість знань, доповнених досвідом і креативним підходом, дає експерту можливість знайти новаторські методи дослідження дійсності, здійснюючи нові відкриття із глибин власної особистості. Таким чином, дійсно харизматичний експерт створює і виражає ексклюзивність власної діяльності. С. Фуллер підкреслює значимість цілісності особистості експерта та його інтелектуального здобутку. «Моє експертне знання належить мені таким чином, що його неможливо строго відділити від інших аспектів моєї особистості», – відзначає автор (Фуллер, 2009, с. 16). Розвиваючи таку ідею, варто наголосити, що харизма експерта

виникає саме із цілісності його особистості і системності тих знань, якими вона володіє. Далі харизма експерта виражається у його здатності викликати довіру оточуючих шляхом репрезентації власних життєвих результатів, які підтверджують актуальність його знань і значущість особистих відкриттів. Демонстрація проходження певного «режиму» надає діям експерта та його особистості загалом «набагато більшу значимість, ніж ту, яку вони мали б у протилежному випадку» (Фуллер, 2009, с. 18).

Важливо зауважити, що перевірені й підтверджені практикою знання однієї людини дійсно роблять її своєрідним експертом у певному вузькому напрямі, проте чи будуть її методи дієвими для Інших? Адже у кожного своя доля, своє покликання та місія. Квазіхаризматичний експерт, викликаючи сильну емпатію через маніпуляцію свідомістю та емоціями послідовників, може спровокувати світоглядну плутанину, закликаючи до сліпого наслідування власному прикладу. Це може спровокувати низку життєвих випробувань послідовників, які вони не зможуть пройти. Тому важливо, щоб експерт, окрім здатності надихати й причаровувати, закликав людей думати критично й винаходити власні методи успіху в житті.

Дійсно харизматичний експерт завжди залишає місце світоглядному діалогу та співтворчості із послідовниками, відкриваючи їм можливість особистісно розкритися у сьайві власного екзистенціального шарму, та створити власні проєкти життя і діяльності, що будуть лише актуалізувати конструктивні зміни та внутрішній ріст. Він закликає оточуючих до мислення, пошуку ефективних рішень, надихає опановувати необхідні знання та продукувати власні методи досягнення успіху та визнання. На підтвердження цих думок варто навести слова М. Препотенської, яка відзначає, що «успіх спілкування у будь-якому дискурсі багато в чому залежить від ентузіазму, наснаги, енергетики промовця, співрозмовника» (Препотенська, Кайс-Красовська, 2020, с. 44–62). І дійсно, людина, яка щиро «горить» своєю справою і присвячує їй своє життя, набуває значної харизми у очах оточуючих.

Сказане вище спонукає зробити висновок, що харизма експерта зумовлена сприйняттям загалу і виступає результатом не лише особистісної проявленості й напрацьованого досвіду

людини, а і її соціальної та, зокрема, професійної репутації. «Одне й те ж саме висловлювання має різну цінність залежно від того, чи висловлене воно вустами професора Гарварду або студента», – ілюструє С. Фуллер різницю сприйняття людини залежно від її соціального статусу (Фуллер, 2009, с. 20). Дійсно, з одного боку, вагомість вербалізованого повідомлення експерта пов'язана із його соціальним статусом, проте не завжди повідомляє про його харизматичність. Тому важливою є не лише наявність у мові експерта професійних термінів, а й індивідуальність, новизна та діалогічність його риторики загалом. «Люди потребують інноваційних повідомлень, що впливають на почуття і розум, здатних здивувати чи надати користь... Новизна – це якість риторики людей, що мають власну думку й здатні відтворювати творчий підхід до реальності. Нове – «секрет» будь-якої цікавої розповіді, це вміння розповісти інтригуюче про невідоме і талант бачити надзвичайне у звичайному», – відзначає М. Препотенська (Препотенська, Кайс-Красовська, 2020, с. 44–62).

Цікавим є те, що харизма експерта може виражатися як ним самим у процесі комунікації,

так і проявлятися завдяки репутації, що поширюється через вербалізований захват оточуючими його досягненнями та особистісними якостями. Визнання оточуючими харизми експерта і вагомості його слів можливі й за умови наявності значного комерційного успіху його проєктів, як доказу значущості його діяльності (Фуллер, 2009, с. 20). Комерційний успіх повідомляє і про дійсність досвіду харизматичного експерта та викликає довіру людей.

Можна зробити висновок, що харизма експерта виступає вираженням його відкритості до себе самого, світу та Іншого у процесі особистісного зростання та служіння власній місії, що змінює життя інших на краще. Дійсна харизма експерта завжди максимально розкривається у контексті служіння Іншому своєю діяльністю, що стає місією. Пропонуючи певну завершену цінність у власній діяльності та адаптуючи її подачу під сприйняття послідовника, експерт зміцнює свою харизму як людини, що є джерелом ексклюзивності та унікальності, пусковим механізмом життєвих змін на краще та яскравим маяком на шляху особистісних трансформацій оточуючих.

Список використаних джерел:

1. Крилова В. О. Світла Вселена. (2022). Харизма людини як духовно-душевна та тілесна цілісність: метаантропологічний аналіз. *Культурологічний альманах*. Вип. 3. С. 131–136.
2. Сковорода Г. С. (2005). Твори. Т. 1 : Поезії. Байки. Трактати. Діалоги. [пер., авт. прим. М. Кашуба, пер., авт. прим. В. Шевчук, авт. передм. О. Мишанич]. 2-ге вид. Київ : Обереги. 528 с. URL: https://royallib.com/book/skovoroda_grigory/bayki_harkvsk.html
3. Препотенська М., Кайс-Красовська З. (2020). Риторика. 10 ключових тем + практикум. Навчальний посібник (друге доповнене видання). Київ : Інтерсервіс. 295 с.
4. Хамітов Н.В. (2022). Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. 5-е видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ. 394 с.
5. Pareto V. (1984). *The Transformation of Democracy (Social Science Classics Series) 1st Edition*. Oxfordshire. 104 p.
6. Fuller S. (2009). *The sociology of intellectual life: the career of the mind in and around the academy (Published in association with Theory, Culture & Society)* California: SAGE Publications Ltd. 192 p.
7. Fuller S. (2018). *Post-Truth: Knowledge As A Power Game (Key Issues in Modern Sociology)*. London : Anthem Press. 218 p.
8. Weber M. (2009). *Economy and Society : A New Translation*. London : Harvard University Press. 520 p.

References:

1. Krylova (Svitla), V. (2022). Kharyzma liudyny yak dukhovno-dushevna ta tilesna tsilisnist: metaantropolohichniy analiz [Human charisma as spiritual- soulful and corporeal integrity: a metaanthropological analysis]. *Kulturolohichniy almanakh*. Vyp. 3, pp. 131–136. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2022.3.18> [in Ukrainian].
2. Skovoroda, H.S. (2005). Tvory. T. 1: Poezii. BaiKy. Traktaty. Dialohy. (per., avt. prym. M. Kashuba, per., avt. prym. V. Shevchuk, avt. peredm. O. Myshanych). 2-he vyd. [Writings. T. 1: Poems. Fables Treatises. Dialogues]. Kyiv: Oberehy. 528 s. Retrieved from: https://royallib.com/book/skovoroda_grigory/bayki_harkvsk.html [in Ukrainian].
3. Prepotenska, M., Kais-Krasovska, Z. (2020). Rytoryka. 10 kliuchovykh tem+praktykum: Navchalnyi posibnyk (druhe dopovnene vydannia) [Rhetoric. 10 key topics+workshop. Study guide (second updated edition)]. Kyiv: Interservis. 295 s.

4. Khamitov, N.V. (2022). *Filosofska antropohiia: aktualni problemy. Vid teoretychnoho do praktychnoho povorotu. 5-e vydannia, vypravlene i dopovnene* [Philosophical anthropology: current problems. From theoretical to practical turn. 5-th edition, corrected and supplemented]. Kyiv: KNT. 394 s.
5. Pareto, V. (1984). *The Transformation of Democracy* (Social Science Classics Series). 1st Edition. Oxfordshire. 104 p. [in English].
6. Fuller, S. (2009). *The sociology of intellectual life: the career of the mind in and around the academy* (Published in association with Theory, Culture & Society). California: SAGE Publications Ltd. 192 p. [in English].
7. Fuller, S. (2018). *Post-Truth: Knowledge As A Power Game* (Key Issues in Modern Sociology). London: Anthem Press. 218 p. [in English].
8. Weber, M. (2009). *Economy and Society: A New Translation*. London Harvard University Press. 520 p. [in English].